

ELS ORÍGENS DE L'ORDE TRINITARI A CATALUNYA; EL MONESTIR D'AVIGANYA (SERÓS)

Joana Xandri

Durant els segles XI-XII, el fort creixement urbà i els moviments populars reformadors que feien bandera com a camí necessari per a la reforma religiosa, potencien l'aparició de nous ordes religiosos que atenguessin ambdós aspectes. Els primers mendicants foren els dominics i els franciscans; després apareixen: els trinitaris, mercedaris, carmelites, ermitants de Sant Agustí, servites de Maria etc.

L'Orde Trinitari (Orde de la SS.Trinitat de la Redempció dels captius) fou fundada per Sant Joan de Mata a finals del segle XII i aprovada pel papa Innocenci III, el 17 de desembre de l'any 1198. La seva finalitat era la redempció dels captius cristians caiguts en poder islàmic.

Tenien els tres vots clàssics i un quart vot de lliurar-se com a ostatges en lloc dels captius que no poguessin redimir i la fe dels quals perillava. El seu hàbit era blanc amb capa negra i tenien com a distintiu una creu blanca i vermella sobre el pit.

Sant Joan de Mata va néixer a la Provença francesa l'any 1160. Alguns autors han volgut fer-lo català, descendent de la noble casa catalana dels barons de Mataplana (F.Lara Peinado,1979). Ordenat sacerdot celebrà la seva primera missa a París el 28 de gener de l'any 1193; es diu que fou aleshores quan el Senyor li va revelar la primera idea de l'orde que havia de fundar, amb la visió d'un àngel vestit de blanc i una creu blava i vermella sobre el pit que posava la mà sobre el cap d'uns esclaus encadenats.

Es va retirar a Cerfroid (diocèsi de Meaux), a uns 70 Kms. de París, on va passar tres anys en companyia d'altres ermitants i de Felix de Valois, estructurant el seu institut religiós i creant la primera comunitat de l'orde (1194-1195).

En la seva joventut, Joan de Mata havia vist i sentit al port de Marsella la sort i els perills que corrien els cristians captius a l'Àfrica. Després de tres anys de meditacions va decidir, conjuntament amb Felix de Valois, consagrar-se a l'alliberament i rescat de captius. Va redactar una regla, basant-se en la de sant Agustí, i va anar a Roma a presentar-la al papa Innocenci III (1197), el qual la va aprovar l'any següent.

Retornats a França, Joan de Mata va començar a preparar la primera expedició de redempció al nord d'Àfrica (1199), segons el P. Ignació Vizcargüenaga; és tal l'èxit de l'empresa que a partir d'aquest moment s'obren a Joan de Mata totes les portes perquè fundi cases de l'orde.

A partir d'aquest moment s'inicia la propagació de l'orde. Joan funda cases a Arles, Marsella i a altres llocs provençals. L'any 1200 fa una primera incursió al Principat. Segons Sainz de Baranda, "Joan de Mata va entrar a la Península Ibèrica per Roncesvalles l'any 1200 i, després d'haver estat a Tudela d'Ebre amb el rei de Navarra D.Sanxo el Fort i a Burgos amb el rei de Castella D.Alonso el Noble, va anar a Barcelona amb el rei d'Aragó Pere III, el qual li va donar protecció; aleshores se'n va anar a Lleida, convertint-la en el centre de les seves incursions". Segons altres autors, a Barcelona, Joan de Mata entrà en contacte amb el rei Pere III, el qual, a més de protecció, li va facilitar un nou viatge de redempció aquest mateix any; quan torna, un dels nobles alliberats, Pere de Bellví, en agraïment, li cedeix la Torre d'Avinganya (Serós) per a fundar una casa trinitària (1201), la qual serà la primera fundació trinitària a la Península Ibèrica. L'any 1204, el Senat de Lleida li cedí l'hospital de Pere Moliner, situat al costat del riu Segre, per a fundar-hi una nova casa; aquest mateix any el noble Berenguer d'Anglesola i la seva muller, Anglesia, funden el convent-hospital trinitari d'Anglesola. Són ja tres les fundacions trinitàries a Catalunya i a la Península i totes tres en terres de Ponent. L'any 1205, Ramon Guillem de Montcada va fundar el convent-hospital de Piera (Anoia).

FUNDACIONS TRINITÀRIES CATALANES DURANT EL SEGLE XIII

1201-1835	Avinganya (Serós)
1204-1835	Lleida (hospital de Pere Moliner)
1204-1835	Anglesola
1205-1835	Piera
1213-1835	Tortosa (Sant Blai)

La fundació de Sant Blai de Tortosa fou feta pel pare Guillem de Vetula, primer provincial de l'Orde a la Corona d'Aragó i primer ministre d'Avinganya; aquest frare fou conegut per la seva dedicació a la redempció de captius: el nombre de redimits per ell mateix o sota el seu comandament supera els quatre mil; va morir l'any 1230 al convent d'Anglesola.

A partir de l'any 1206, l'orde trinitari s'estén cap a terres d'Aragó i de Castella, i es funden les cases següents:

- 1206 Daroca (Saragossa)
- 1206 Toledo
- 1207 Segòvia
- 1207 Burgos

I entre 1206 i 1219, - Valladolid, - Puente de la Reina, - Barcena i d'altres

A partir de l'any 1236, l'orde s'estén cap a terres de València i a les Illes:

- 1236 Palma de Mallorca (fou fundada per l'infanta Constança de Montcada, fundadora també del primer convent trinitari femení d'Avinganya)
- 1256 València (hospital de Sant Guillem)
- 1259 Xàtiva
- 1275 Sagunt

Una nova fundació a Catalunya, també en terres de Lleida, es va fer l'any 1300, a Balaguer (Santuari de Santa Maria de les Parrelles).

Al llarg del segle XIV no coneixem pràcticament cap nova fundació a la Península, exceptuant la de la primera casa trinitària femenina a Avinganya. L'Església passa per moments difícils amb el Cisma d'Occident i amb la Guerra dels Cent Anys entre Anglaterra i França; malgrat això, segons documents, devia ser un segle dedicat de forma exhaustiva a les redempcions, especialment a Espanya, a causa de la seva proximitat amb els regnes de Granada i del Marroc.

Durant el segle XV, es dóna una nova renaixença de l'orde trinitari; especialment en terres castellanes, augmenten les vocacions, es renova l'apostolat redemptiu i es fomenten en gran manera els estudis; les cases de París, Valladolid i Salamanca sorgeixen com a Estudis Generals units a la Universitat.

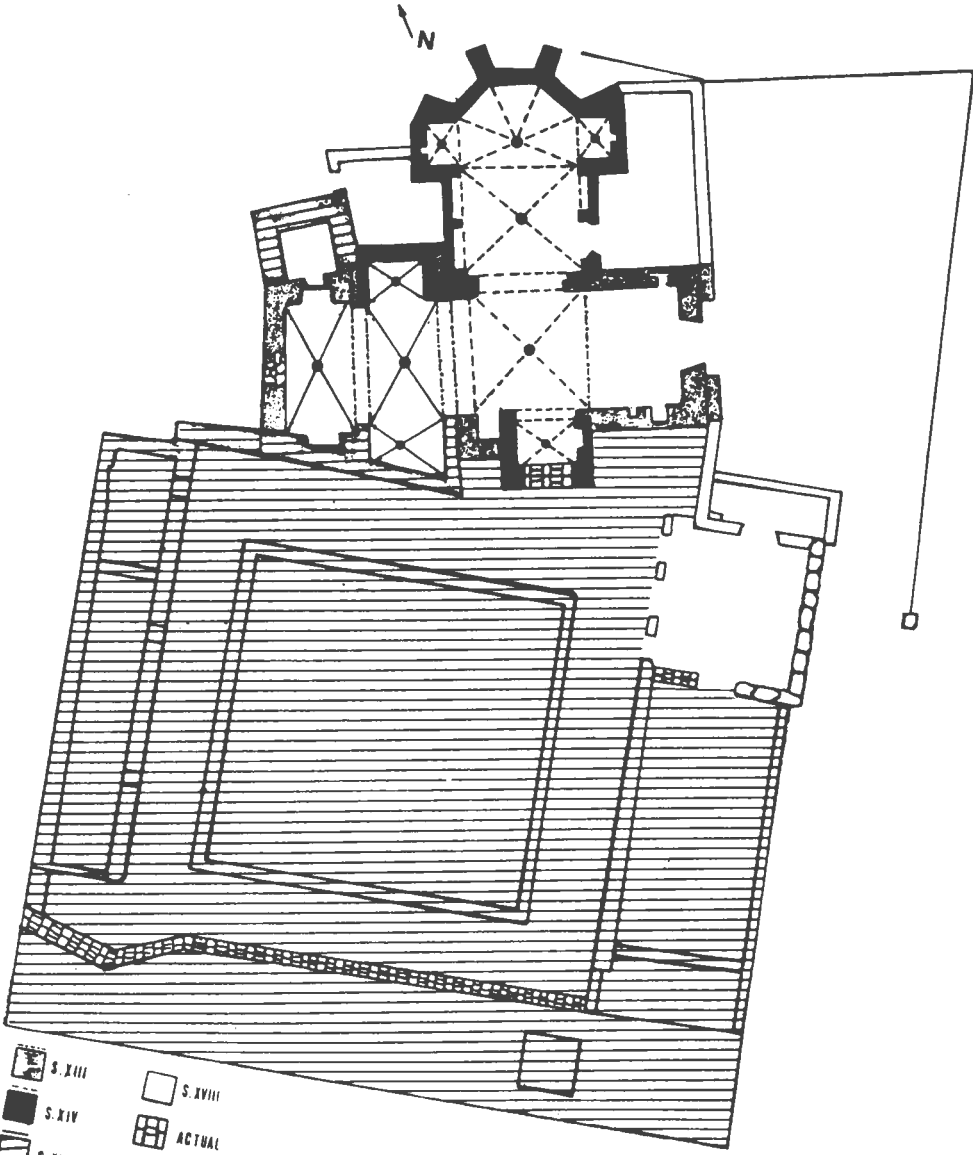
És a inicis del segle XVI i al llarg del segle XVII quan l'orde va potenciar més la seva activitat redemptora; durant aquests segles, els trinitaris espanyols havien alliberat més de setze mil captius, entre ells Miguel de Cervantes Saavedra, que fou alliberat pels frares Antoni de la Bella i Joan Gil, el dia 19 de setembre de 1580, per una suma de 500 escuts.

És també en aquests moments quan es funden noves cases en tot l'Estat; a Catalunya se'n funden a les poblacions següents:

- 1458 Vilafranca del Penedès
- 1529 Barcelona
- 1575 Corbiac (Conflent)
- 1579 Dorres (Cerdanya)
- 1589 Bellvís (Santuari de les Sogues)

I en terres de València:

- 1558 Alzira i Oriola

- S. XIII
- S. XIV
- S. XVII
- S. XVIII
- ACTUAL
- ISLÀMIC

E/1:100
FIG.2

EL MONESTIR TRINITARI D'AVINGANYA

Situació

El conjunt monàstic d'AVINGANYA es troba al terme municipal de Seròs, dins la comarca del Segrià, a la subcomarca del Baix Segre. L'accés es fa per la carretera que comunica aquesta població amb la Granja d'Escarp i per un curt camí de terra que cal agafar als dos quilòmetres de recorregut, ja a la vista del convent, tal com és coneguda l'obra popularment.

Una terrassa de la dreta del riu Segre formada sobre el fons oligocènic de la depressió fou la base on es construï el monestir d'AVINGANYA; la terra de conreu que l'envolta és avui totalment regada per una vella sèquia que passa als peus de l'edifici.

Síntesi Històrica

La història coneguda d'AVINGANYA fins al moment es pot remuntar a l'any 1149, quan després de la conquesta de Lleida als àrabs i del repartiment de terres següent es beneficià el noble Pere de Bellví amb la finca i torre d'AVINGANYA (molt probablement abans propietat de Yahya Ibn Gàniya, personatge islàmic, que retardà la presa de Lleida pels cristians i que una deformació del seu nom originaria aquest topònim, Antonino de la Asunción, 1915).

El papa Innocenci III, tal com ja hem dit anteriorment, aprovà la creació de l'orde trinitari l'any 1198, segons la idea del fundador sant Joan de Mata d'aconseguir una institució que treballés per alliberar els cristians caiguts en mans paganes; un dels primers alliberats pel nou orde fou el noble Pere de Bellví, el qual, agraït, donà a Joan de Mata, la torre i les terres d'AVINGANYA per a fundar una casa trinitària, el 31 de novembre de 1201.

Un cop fundat el primer convent s'iniciaria la construcció de l'església i l'adequació de les dependències anteriors a les noves necessitats de la comunitat. La dinàmica redemptorista dels frares d'AVINGANYA serà tan intensa que en molt poc temps exhaurirà els recursos econòmics de la casa.

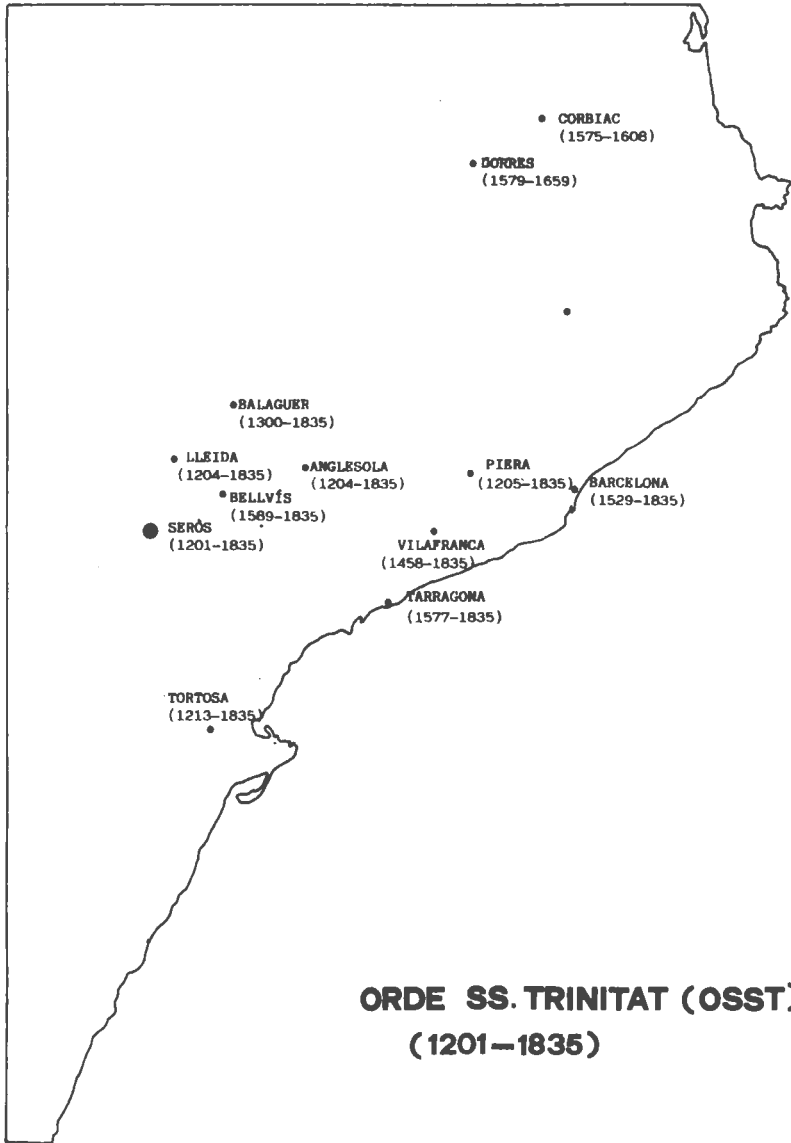
L'any 1236 es busca la solució al problema cedint el convent a la infanta Constança, germana de Jaume I el Conqueridor i maridada amb Ramon Berenguer de Montcada, primera senyora d'Aitona i Seròs, la qual, però, no en prendrà possessió fins a l'any 1250, ja vídua, quan funda el monestir femení d'AVINGANYA. Aquest serà el primer que tindrà l'orde a la Península, i això el farà comptar amb un *status* especial. La comunitat femenina serà de dotze

monges, una d'elles priora, i estarà sota la protecció de la família Montcada. S'inicia així una pròspera fase d'engrandiment i consolidació de l'orde trinitari, la qual culminarà l'any 1336 amb les reformes de Berenguera de Montcada, néta de Constança, que deixà en el seu testament diners suficients per a fer dues capelles a l'interior del temple: l'una, la del Sant Crist, per a ser-hi enterrada ella i el seu marit, Bernat Jordà, i l'altra, la capella del Remei, de grans dimensions, que es va convertir en un autèntic panteó de la família Montcada; aquestes dues capelles canviaran totalment la fesonomia del vell temple (Escolà, 1985).

Novament el convent entrarà en una gran crisi a últims del segle XV i la pesta deixarà la comunitat femenina reduïda a dues monges. L'any 1529, el Papa Climent VII torna el monestir a la branca trinitària masculina.

L'etapa següent és encara ara de les més fosques i desconegudes de la història del monestir. Cal suposar que el fet de tornar els frares a Avinyana provocaria un redreçament de la institució, cosa que almenys es demostra en designar-la com a casa noviciat l'any 1606. És ara quan s'inicia la forta reforma del convent, amb la construcció del claustre, del campanar i de les habitacions al sud de l'església, la qual també patirà canvis en allò referent a la seva antiga estructura.

Un fort incendi l'any 1809, en plena guerra del Francès, marcarà l'inici de la fi, produïda l'any 1835 amb el decret de desamortització de Mendizábal, que es tanca el monestir i s'inicia la fase més trista de la seva història. L'espoli constant i la ruïna progressiva seran els únics fets destacats fins a l'actualitat (Lara, 1979). L'any 1986, mitjançant un conveni entre la Generalitat de Catalunya i la Diputació de Lleida, s'iniciaren les obres de recuperació i d'investigació arqueològica del vell edifici que duren fins a enguany.

Descripció

El monestir d'Avinganya és format per dues parts ben diferenciades, no solament per la seva funció sinó per les característiques arquitectòniques que han influït en l'estat de conservació de cadascuna.

A) *Zona eclesial*: És la més petita però la més monumental del conjunt; s'articula al voltant de la primitiva església construïda en el segle XIII i és un bon exponent de l'evolució cronològica del convent. Destaquem des del nord dos dels elements més característics d'Avinganya: la gran capella gòtica del segle XIV i l'alt campanar de base quadrada del segle XVII.

B) *Zona residencial*: Situada al sud de l'església i girada uns graus respecte de l'eix general nord-sud del monument. S'articula al voltant d'un claustre quadrat del segle XVII que originàriament tenia dues plantes. Tres edificis rectangulars tancaven cadascun dels costats lliures on s'establiren les diferents comunitats que habitaren el monestir al llarg dels segles

L'Activitat Redemptora de la Casa d'Avinganya

Avinganya es presentà a Joan de Mata com un lloc prou adient per a fundar-hi una casa, especialment per la proximitat del regne islàmic valencià, i, per tant, de la tasca redemptorista.

En el llibre de Fra Joan Figueres Carpi *Cronicum Ordinis Sanctissimae Trinitatis*, les planes que fan referència a les redempcions d'Avinganya són les 598, 599, 602 i 603; hi ha una excepció, però, referida a la primera redempció (1202): aquesta, efectuada pel mateix sant Joan de Mata, la coneixem per un tal Mazedo, que la consigna en el capítol 19 de la seva obra *Vida de los patriarcas San Juan de Mata y San Félix de Valois* (Escolà, 1985).

Les redempcions dutes a terme pels frares d'Avinganya, pertanyen totes a llocs on estan sota domini islàmic i especialment en el regne de València. Les redempcions que coneixem fins al moment, realitzades per frares de la nostra casa són les següents:

ANY	LLOC	NOM REDEMPtors
1202	València	Joan de Mata
1203	València	Guillem de Vetual/fra Gualbert
1204	?	Raimon de Rovira/Bernat de Sarrià
1205	Palma de Mallorca	Guillem de Vètula/D. de Crustà
1206	Alger	Pere de Betesa/Pere de Corbins
1207	València	Bernat de Sarrià/Tomàs de Lleida
1208	València	Guillem de Vètula
1214	"Maurorum Iugo"	Pere/Fra Mateu
1218	València	Fra Hug/Pere d'Avinganya
1223	Algèria	Guillem de Juneda/P.de Corbins

(Escolà, 1985)

BIBLIOGRAFIA

- FR. ANTONINO DE LA ASUNCION: *Història documentada del convento de los PP.Trinitàrios de Avinganya* .Roma, 1915.
- *Actas del I Encuentro Trinitario-Mercenario* ,Madrid, 1989
- J. BADA, G. SAMPER i altres: *Catalònia Religiosa. Atlas històric dels orígens als nostres dies*. Claret, Barcelona, 1991.
- BARRAQUER ROVIRALTA, C. : *Las Casas de Religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX* .Tomo, I .Barcelona, 1906.
- ESCOLÀ,MARC: *La introducció Trinitària a Catalunya-Avinganya- (1201-1529* -Tesi de llicenciatura (inèdita). Barcelona, 1985.
- GONZALEZ, J.R. I XANÈRI, J. : Intervenció Arqueològica al Monestir Trinitari d'Avinganya(Serós). *Quaderns Científics i Tècnics*, núm. 3. Barcelona, 1989.
- LARA PEINADO, F.:*Avinganya, bressol dels trinitaris a Catalunya*. Dilagro. Lleida, 1979.
- SAINZ DE BARANDA, P.:*España Sagrada*. T. XLVII. Madrid, 1850.
- VILLANUEVA, J.: *Viaje literario a las iglesias de España*.T. XVII. Madrid, 1851.